

>> Una de les postals de Monsalvatje a Rahola, amb el retrat de l'actor Ermete Zacconi. (Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. FONTS CARLES RAHOLA LLORENS.)

salvatje havia conreat una imatge de dandi que havia deixat atònits molts gironins. Encara més quan va començar a publicar unes proses d'aire decadentista i d'arrel francesa protagonitzades per dones excessives, santes o donades al plaer, verges o prostitutes, o tot a la vegada.

A la Casa Masó

La transcendència de Xavier Monsalvatje en el marc del noucentisme gironí, com a mecenes i ideòleg, ha estat prou motiu per dedicar-li una exposició a la Casa Masó de Girona, i a partir del novembre també en un altre centre d'inspiració noucentista, el Museu Josep Aragay de Breda.

A Rafael Masó li hauria plagut d'acollir una mostra així a casa seva, una altra de les seves amistats perdurables. Ambdós van participar en diverses iniciatives cabdals del noucentisme gironí, com la societat Athenea (1913), o la promoció d'una nova generació d'artistes, en la qual destaca Fidel Aguilar. L'exposició mostra la seva faceta d'escriptor, però també les de pintor, exlibrista, ebenista i amic de les arts. I la presència amiga de Carles Rahola s'hi fa notar.

Unes lletres de Xavier Monsalvatje

Article inèdit (23 de desembre de 1937), pensat per a la *Revista de Catalunya*

Text > **CARLES RAHOLA**

A mesura que el temps passa, tot el que té relació amb l'inoblidable X. Monsalvatje ens interessa. Ens interessem i ens emocionem els seus articles i les seves proses, els seus quadres i els seus treballs de talla, les seves lletres. Ens interessa la seva vida i la seva mort. La «seva mort», hem dit? El cert és que, per a nosaltres, els qui el coneguérem i el tractàrem, ell és vivent encara. Viu en la seva obra, viu en nosaltres i en el nostre record, viu en la ciutat a la qual ell donà el millor del seu esperit. La seva silueta triomfa

del temps i del pas fugisser dels éssers i les coses.

Nosaltres servem d'ell, devotament, entre altres papers, unes lletres i unes postals, entre les quals n'hi ha segurament que no tenen cap interès — però no ens atrevim a destruir-les—, però d'altres són dignes d'ésser conservades i comentades.

Aquestes lletres i postals foren escrites sobretot quan se n'anava a passar alguns dies al mas Planells, de la parròquia de Besalú. X. Monsalvatje es trobava bé allí, al cim de la muntanya, des del qual es dominava un horitzó mag-

nífic. Oblidava aleshores la seva estada a Girona i la seva vida de banquer, que ell realitzà el prodigi de fer compatible amb el conreu de les lletres i les arts. Allà dalt, X. M. feia vida de pagès i de vagabund, rodejat, però, de totes les comoditats possibles. Li plaïa, cap al tard, de sentir el vell pastor com contava que havia vist el «follet». Algunes de les primeres proses foren inspirades en aquell lloc de la naturalesa.

Veiem algunes d'aquestes lletres. El 2 d'agost de 1905 ens diu: «Amb una alegria tan fonda com la meua potser mai ningú no t'havia escrit. Per què

tanta claror? —diràs tu. Pel magistral discurs de Maragall. El som llegit tenint al meu davant la muntanya nevada i brillant a mon cim el cel. Perquè estic sota l'ombra de fulla nova i vora meu una font amagada enmig de flors canta en la solitud...».

Xavier sempre sentí una gran admiració per Maragall i fou una de les joies de la seva vida de poder hostatjar-lo a casa seva per les fires de Girona, i el mateix Maragall ens parlava de Xavier en alguna de les seves lletres.

Una cosa digna d'ésser remarcada en les lletres de Xavier és la fòbia, l'antipatia, que durant algun temps sentí per Girona; la qual cosa contrasta amb l'entusiasme i la veneració filial que havia de sentir més tard per ella, de tal faicó que a les darreries de la seva vida, malalt, la seva més gran il·lusió era de tornar a Girona, d'on es trobà allunyat, primerament, per a atendre a la seva gran malaltia, i després, per a afers bancaris a Olot.

Recordem que l'antipatia a Girona fou pròpia de gairebé tots els escriptors i artistes que hi vivien a la primera dècada d'aquest segle. Girona era per a ells la ciutat petita i «provinciana», plena de prejudicis, que no deixava moure's l'esperit lliurement. L'ideal, doncs, era allunyar-se'n, anar a la gran ciutat, córrer món... fou una època de crisi espiritual, pròpia de la joventut, sortosament superada més tard.

En una lletra del 2 d'agost de 1906, Xavier parla així de Girona: «Allà al fons una taca que diuen que és Girona!...». I així, és a dir, llunyana, «perduda com esqueix de boira» en la plana immensa, Xavier troba molt formosa la seva ciutat: «... A les onze de la nit pujava aquell turó des del qual fa un mes veiérem sortir el sol. Era nit pregona i vaig enyorar aquells divinals tons morats, tornassolats... Mes també, quines foscors més formoses! Quin silenci més gran i més prenyat de sorolls estranys! Com hagueres sentit la *gestación de la madre tierra*, de la qual parles en els *Pequeños ensayos*!... Noí, un bell escaló per assolir la glòria que m'envolta. Aquí dalt, cels que de tan blaus fan mal als ulls, aires tan forts que desboquen els pulmons... Allà al fons, una taca que diuen que és Girona!... Que és formosa així perduda com esqueix de boira rossegant allà al lluny, en aquella plana immensa que va agrisant-se i perdent-se enllà d'enllà!...».

En una bella lletra del 31 d'agost de 1908, Girona és la negra ciutat dels seus odis i de les seves joies, i, en canvi, tot l'atrau poderosament a Planells, enmig d'aquella naturalesa i d'aquella gent senzilla que ell estimava tant: «Sis dies que som aquí dalt i no som escrit un sol mot de lletra a ningú. Mai no m'havia enyorat tan poc. Altres anys, quan venia l'hora santificada per Millet, quan s'acostava aquest crepuscle de muntanya que sembla eternitzar-se, *m'enyorava*. La vaga tristesa de la posta, les campanes que sonen com les d'un somni, les infinites llums que neixen en la plana immensa, porugues, tremoloses, esparpillant-se com després d'una llarga dormida, feien girar els meus ulls vers Girona, la negra ciutat dels meus odis i de les meves joies. Cap pecadora ni cap santa m'atreien com les serps de les llegendes. Era que m'enyorava. Ara, jo mateix m'admiro. Sembla que som nascut aquí o almenys per viure-hi. Tot m'atrau poderosament, bellament, i em suggestiona...».

Dos anys després, Girona, satisfets els més íntims anhels del seu esperit amb la possessió de la dona estimada, Girona serà la ciutat «dels seus amors», la «terra de gestes i de beutat» a la

qual dedicarà, en col·laboració amb l'estimat amic Joaquim Pla, tan belles pàgines, en les quals hi ha el sentit de paisatge, i de l'art, i de la història.

Més tard, hem dit, les coses canvien. X. M. coneix la suprema benaurança d'estimar i de saber-se estimat. La vida és bella. Des de Milà, en el seu viatge de nocces, el gener de 1910, ens escriu: «Estic verament admirat d'aquesta bella terra d'Itàlia. La impressió d'aquest bosc de pedra florida —el *Duomo*— és verament *féerique*, sobretot de nit, des del meu hotel. T'he comprat un llibre sobre el gran Leonardo, *patró* de Milà. He fet un petó a Beccaria».

La gentilesa de Xavier, en aquesta postal renovella en nosaltres un agrament pregona. El llibre sobre Leonardo ens omplí d'alegria, i el guardem, entre les altres coses de Xavier, com una relíquia. I el record a Beccaria?... Enemics Xavier i jo de la pena de mort, sovint havíem comentat el llibre de Beccaria i els seus arguments contra la pena capital. No és pas estrany, doncs, aquest homenatge a Beccaria, compartit amb nosaltres, que sovint havíem comentat amb ell els arguments que contra la pena capital conté el llibre *Dei delitti et delle pene*, del gran jurisconsult milanès.

>> Cesare Beccaria (1738-1794). (Foto: FONTS JOSEP PUJOL)

